

Principi suočavanja sa prošlašću

Princip: Źrtve i preživeli/e moraju biti u središtu svih aktivnosti i javnog diskursa
SsP-a

Studija slučaja

Principi suočavanja sa prošlošću

Principi suočavanja sa prošlošću je građanska inicijativa, koju promoviše neformalna koalicija sastavljena od 5 organizacija i jedne stručnjakinje: Fond za humanitarno pravo Kosovo, Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih torture, Integra, Inicijativa mladih za ljudska prava, BIRN i Nora Ahmetaj. Grupa je pokrenula ovu zajedničku inicijativu kako bi izradila i usvojila niz principa koji će informisati i usmeriti političke aktere i javnost, o tome kako postupati sa žrtvama, preživelim, bolnom prošlošću i istorijskim narativima. Inicijativa ima za cilj da predupredi štetan diskurs i radnje u vezi sa nasleđem sukoba i poslužiće kao referentni dokument, gde svako ko prekrši njegove principe, za to treba da snosi moralnu odgovornost. Stoga je cilj da se ovi principi primene i da se ispoštuju vrednosti i osećanja koja oni oličavaju, kako bi se osiguralo da žrtve i preživeli ne budu oštećeni i da postupci suočavanja s prošlošću doprinesu procesu pomirenja.¹ Sada kada su principi osmišljeni i organizovani, kao i dobro objašnjeni, od ključne je važnosti da budu predstavljeni široj javnosti i pravilno promovisani. Verujemo da je jedan od načina da učinimo da ljudi shvate važnost principa da govorimo o šteti, posledicama i bolu koji mogu biti naneti u situacijama kada su ovi principi prekršeni. S tim u vezi će koalicija objaviti par analiza koje će prrediti Fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK), u nastojanju da predstavimo konkretne primere iz prošlosti, u kojima su principi pravilno korišćeni ili čak i zloupotrebljeni. Jedan od ovih principa je „Žrtve i preživeli/e moraju biti u središtu svih aktivnosti i javnog diskursa SsP-a“.

Žrtve i preživeli/e moraju biti u središtu svih aktivnosti i javnog diskursa SsP-a

Sve inicijative suočavanja sa prošlošću, formalne i neformalne, ne samo da moraju uključivati žrtve i preživeli, već bi ih moraju staviti u samo središte procesa. Doprinos i osnaživanje žrtava i preživelih je presudno u svim aktivnostima suočavanja sa prošlošću. Bez njihovog učešća, procesi suočavanja s prošlošću ne mogu biti u potpunosti uspešni.

Uvod

Žrtva ili oštećeni je „osoba čija su lična ili imovinska prava povređena ili ugrožena krivičnim delom²“, a u principima koje promovimo, predstavljaju neposredne žrtve krivičnih dela počinjenih tokom oružanog sukoba.

Pristup usmeren na žrtvu definiše se kao sistematski fokus na potrebe i zabrinutosti jedne žrtve, kako bi se obezbedilo osetljivo pružanje usluga, bez predrasuda. Ovaj pristup ima za cilj da svede na minimum retraumatizaciju žrtava u vezi sa krivičnopravnim procesom, osnažujući preživeli kao angažovane učesnike u

¹ Principi SRB (yibr-ks.org)

² Zakonik o krivičnom postupku Republike Kosovo, član 19, strana 6, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2861>

procesu i pružajući im priliku da vide da se zločinci izvode pred lice pravde. Primena ovog pristupa u krivičnim istragama je od primarne i osnovne važnosti za uspešan krivični proces³.

Smernice generalnog sekretara pod nazivom „Pristup Ujedinjenih nacija tranzicionoj pravdi“ u jednom od svojih načela naglašavaju koliko je važno obezbediti da žrtve budu u samom središtu izrade i sprovođenja procesa i mehanizama tranzicione pravde. Stavljanjem žrtava u središte ovih aktivnosti, takođe se zahteva da se obezbedi puno poštovanje prava žrtava, kao i da se garantuje bezbednost i dostojanstvo žrtava⁴.

Nedostatak razvojnih programa i neuključivanje posebnih potreba porodica žrtava rezultira strukturnim nasiljem nad žrtvama, preživelim i članovima porodica nestalih lica, što zauzvrat otežava proces njihove reintegracije u društvo⁵.

Sve žrtve moraju biti u središtu svih inicijativa suočavanja s prošlošću. Upravo se njihovim doprinosom najbolje može postaviti temelj svake od ovih inicijativa, a isto će im zauzvrat pomoći da dođu do pravde, da se pronade i čuje istina o njihovim stradanjima i da budu obeštećeni na pravičniji i efikasniji način.

Fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK) je maja 2019. godine otvorio izložbu pod nazivom „Bilo jednom, ne ponovilo se“, realizovanu u znak sećanja na 1133 dece koja su ubijena/nestala kao posledica rata na Kosovu. Kako bi je realizovao, FHPK je kontaktirao roditelje i članove porodica žrtava i preživelih i direktno ih uključio u realizaciju izložbe. Oni su podelili priče o svojoj deci sa FHPK-om, i dali su im lične stvari dece, kako bi ostala upamćena i kako sećanje na njih nikada ne bi izbledelo, dok je istovremeno, ova izložba realizovana i kako bi potražili istinu. Ova izložba je sada dostupna i u virtuelnom formatu⁶.

U vezi sa izložbom, objavljen je i katalog kako bi se ona dokumentovala. Isti sadrži podatke o deci koja su ubijena ili čak nestala u periodu 1998-2000. Takođe, jedan njegov deo je posvećen predmetima koji su pripadali nekoj od te dece⁷, koje su dali njihovi roditelji, koji su želeli da ti predmeti ostanu deo izložbe i da im ne budu vraćeni nazad.

Ovim je obezbeđeno da žrtve i preživeli budu direktno uključeni u inicijative vezane za njihove gubitke tokom rata, te da tim putem, institucije i društvo prema njima postupaju sa dostojanstvom.

Junu 2012. godine, Vlada Republike Kosovo je na jednom od svojih sastanaka, odlučila da osnuje Međuministarsku radnu grupu za suočavanje sa prošlošću i pomirenje (RG SsPP). Ova radna grupa je osnovana radi izrade Nacionalne strategije za suočavanje s prošlošću i pomirenje.

---

³ Office for victims of crime – Training and Technical Assistance Center, Office of Justice Programs, <https://www.ovcttac.gov/taskforceguide/eguide/1-understanding-human-trafficking/13-victim-centered-approach/n>

⁴ Guidance note of the Secretary General, United Nations Approach to Transitional Justice, strana 2

⁵ QKRMT, Priručnik o principima suočavanja sa prošlošću, strana 7

⁶ Fond za humanitarno pravo Kosovo, izložba „Bilo jednom, ne ponovilo se“, <https://hlc-kosovo.org/themes/fdh/assets/360/ekspozita.html>

⁷ Fond za humanitarno pravo Kosovo, izložba „Bilo jednom, ne ponovilo se“, Katalog, [https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/Digital catalog / HLC-BOOK-NOV26112020-AL.pdf](https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/Digital%20catalog/HLC-BOOK-NOV26112020-AL.pdf)

Studija slučaja

Jedan pozitivan primer same odluke o osnivanju ove Radne grupe bilo je to što je u okviru standarda koji su navedeni u ovom dokumentu stajalo da Grupa mora ispuniti određene kriterijume, kako bi se obezbedio proces suočavanja s prošlošću i pomirenja. Prva tačka u okviru ovih kriterijuma bila je uključenost, i u skladu sa njom bi trebalo diskutovati i uzeti u obzir stavove svih relevantnih zainteresovanih strana, uključujući i stavove pripadnika zajednica na Kosovu, kao i žrtava konflikta. Prema ovoj tački, trebalo bi obezbediti učešće žrtava iz konflikta u ovoj Radnoj grupi, kao i u procesu suočavanja s prošlošću i pomirenja.

Akcioni plan ove Radne grupe je bio da nakon osnivanja, ista usvoji akcioni plan za izradu i sprovođenje Nacionalne strategije za tranzicionu pravdu⁸.

„U 2014. godini, RG SsPP je izradila i usvojila plan rada za izradu ove Nacionalne strategije za tranzicionu pravdu na Kosovu 2015-2017.“ U okviru ove radne grupe formirane su četiri podgrupe i to podgrupa za pravo na istinu, podgrupa za pravo na pravdu, podgrupa za reparacije i podgrupa za garancije za neponavljanje. Plan rada ovih podgrupa, podrazumevao je i konsultacije sa zainteresovanim stranama, a takođe su sastavili listu organizacija žrtava, kako bi se konsultovali sa njima, i time doprineli Nacionalnoj strategiji za tranzicionu pravdu. Ove konsultacije su imale za cilj da obezbede da Nacionalna strategija ispuni realne potrebe kategorija žrtava i društva u celini i da stvori mogućnosti da se istraži šta država može ponuditi, da bi ovo bilo prihvatljivo za žrtve i društvo⁹.

Nažalost, Radna grupa za suočavanje s prošlošću i pomirenje je prestala sa radom pre početka javnih konsultacija.

Vlada Kurti 2 pokrenula je nekoliko inicijativa za uspostavljanje mehanizama i izradu dokumenata koji se odnose na tranzicionu pravdu. Jedan od njih je izrada Strategije tranzicione pravde. Osnovana je Radna grupa za izradu ove strategije, na kojoj je na prvom sastanku u avgustu 2021. godine razgovarano o objedinjavanju svih inicijativa koje se odnose na suočavanje s prošlošću i tranzicionu pravdu.

Ministarka pravde, Albulena Haxhiu, je ukazala na značaj žrtava u izradi takve strategije. Prema njenim rečima, trebalo bi se posvetiti „izradi sveobuhvatne strategije, sa fokusom na žrtve i uz rodnu osetljivost¹⁰“. Ona je takođe zatražila od „radne grupe da se izrada Strategije tranzicione pravde vrši uz kontinuirane konsultacije sa građanima pogođenim ratom, kako bi ova strategija najbolje oslikala iskustva, potrebe i prava žrtava¹¹“. Neformalna koalicija za principe suočavanja s prošlošću pozdravlja volju ministarke Haxhiu da uključi zajednicu žrtava u ovu inicijativu, volju koja odgovara principu kojim se ovde detaljnije bavimo.

Poslednja inicijativa koju su preduzele državne institucije jeste izrada nacrtu zakona koji ima za cilj da osnuje Institut za dokumentovanje ratnih zločina na Kosovu. Iako je takav institut postojao i ranije, on je bio osnovan 2011. godine, ali je ugašen 2018. godine pod izgovorom da nije ispunio svoj mandat.¹²

---

⁸ Kryeministri.rks-gov.net, Odluka o osnivanju Međuministarske radne grupe za suočavanje sa prošlošću i pomirenje, br. 03/77, 04.06.2012, strana 3-8, https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/docs/Vendimet_e_Mbledhjes_se_77-te_te_Qeverise_se_Republikes_se_Kosoves_2012.pdf

⁹ Suočavanje sa prošlošću i pomirenje na Kosovu, Pregled institucija i inicijativa, Radni dokument, 2017, strana, 46, Priština, Kosovo

¹⁰ Kabinet premijera, 18.08.2021. <https://kryeministri.rks-gov.net/kryeministri-kurti-ne-takimin-e-grupit-punues-strategjia-per-rejtesine-tranzicionale-duhet-te-bashkoje-te-gjitha-nismat-per-adresim-te-se-kaluares/>

¹¹ Ibid.

¹² Balkan Insight, 20.05.2020, Kosovo pokušava da ponovo uspostavi Institut za istraživanje ratnih zločina, <https://balkaninsight.com/en/2020/05/20/kosova-provonte-themeloje-serish-institutin-per-hulumtimin-e-krimes-te-luftes/>

Iz tog razloga je 13. maja 2020. godine ministarka pravde Albulena Haxhiu odlučila da formira radni tim za pripremu analize o osnivanju Instituta za istraživanje zločina počinjenih tokom rata na Kosovu¹³. U ovoj radnoj grupi koju je obrazovalo Ministarstvo pravde, pored relevantnih službenika za izradu praktične politike i političkih predstavnika, bili su i učesnici iz civilnog društva, lokalni stručnjaci, konsultanti i građani koji su dobrovoljno dokumentovali ratne zločine počinjene u poslednjih 20 godina¹⁴. Ali kao i u gorenavedenim inicijativama, i ova inicijativa za osnivanje Instituta treba da uključi predstavnike zajednice žrtava i lica pogođenih ratom, sa osnovnom svrhom da i zahtevi žrtava budu oslikani u planu rada Instituta.

REKOM je skraćenica za Regionalnu komisiju za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava počinjenim na teritoriji nekadašnje Jugoslavije od 1. januara 1991. do 31. decembra 2001. godine. REKOM je međuvladina komisija sastavljena od država koje su nastale sa prostora bivše Jugoslavije. Ovo vansudsko telo ima zadatak da istraži optužbe o svim ratnim zločinima i drugim povredama ljudskih prava u vreme rata, da poimenično popiše sve žrtve u vezi sa ratom i žrtve ratnih zločina, te da prikupi podatke o kampovima i drugim mestima zatvaranja¹⁵.

REKOM je tokom svojih razvojnih koraka realizovao javne konsultacije sa različitim akterima koji su bili relevantni za mandat koji je imao. REKOM je održao niz konsultacija sa žrtvama rata, iz svih zemalja učesnica, uključujući brojne diskusije sa žrtvama i preživelimata rata na Kosovu.

Prve konsultacije održane su 4. oktobra 2008. godine sa porodicama nestalih, porodicama žrtava, udruženjima žrtava, kao i ostalim učesnicima i panelistima Fonda za humanitarno pravo Srbija, Documente iz Hrvatske i Fonda za humanitarno pravo Kosovo. Na ovom održanom sastanku razgovarano je o iskustvima prisutnih, dajući poseban prostor posebno žrtvama i osobama pogođenim ratom na Kosovu. Oni su podelili svoja iskustva i razgovarali o načinima na koje bi inicijativa za osnivanje ove komisije mogla pomoći u pronalaženju istine i pružanju pomoći preživelimata i porodicama žrtava rata na Kosovu¹⁶.

Naredna konsultacija Inicijative za REKOM vođena je sa 22 učesnika, koji su uglavnom predstavljali nevladini sektor i udruženja žrtava, 9. maja 2009. godine¹⁷.

REKOM je takođe realizovao konsultacije i sa ženama žrtvama rata, koje su dolazile iz Orahovca, Velike Hoče i Velike Kruše, a koje su bile različite nacionalnosti, uključujući Albanke, Srkinje i Romkinje¹⁸. Pored žena žrtava, na poslednje konsultacije koje su realizovane u cilju izrade Statuta REKOM-a, pozvane su žrtve i oko 70 članova porodica žrtava, kako bi dale svoj doprinos izradi ovog Statuta¹⁹.

Inicijativa za osnivanje REKOM-a je primer kako žrtve i preživeli rata na Kosovu treba da budu uključeni u sve inicijative koje se bave suočavanjem s prošlošću. Dakle, sve inicijative koje već funkcionišu, ali i one koje će biti

¹³ Facebook objava, Albulena Haxhiu, 13.05.2020., <https://www.facebook.com/hapeporten/posts/3658285577575540>

¹⁴ Indeks Online, 07.06.2021, <https://indeksonline.net/sot-mbahet-takimi-i-pare-i-grupit-punues-i-institutit-per-krimet-e-krvera-gjate-luftes/>

¹⁵ Recom.link, Mreža pomirenja REKOM, <https://www.recom.link/sq/sta-je-rekom/>

¹⁶ REKOM, FHPK, Konsultacije sa udruženjima žrtava Inicijative i instrumenti za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji, 04.10.2008, <https://www.recom.link/wp-content/uploads/2008/10/kopje-e-shkruar.pdf>

¹⁷ REKOM, 09.05.2009, Konsultacije 2009, Kosovo, NVO, Udruženja žrtava, <https://www.recom.link/sq/konsultat-kombetare-me-shoqatat-e-viktimize-dhe-shoqerine-civile-lidhur-me-iniciativen-komra/>

¹⁸ REKOM, 04.12.2010, Žene žrtve rata Orahovac, Kosovo, <https://www.recom.link/sq/konsultime-me-gra-viktima/>

¹⁹ REKOM, 17.12.2010, Udruženje žrtava – Priština, Kosovo, <https://www.recom.link/en/consultations-with-victims/>

Studija slučaja

uspostavljene od sada pa nadalje, treba da daju poseban prostor žrtvama i preživelim rata, kako bi se uzela u obzir njihova iskustva i koristili tačni narativi o ratu.

Preporuke

Prvo, preporučujemo da „Principi suočavanja sa prošlošću²⁰“ budu ispoštovani i usvojeni od strane svih političkih i javnih aktera, koji se bave suočavanjem sa prošlošću.

Pored organizovanja konsultacija sa zajednicom žrtava o pitanjima vezanim za suočavanje s prošlošću, institucije treba da se postaraju da predstavnici zajednice žrtava budu uključeni u radne grupe za izradu praktičnih politika ili zakona.

Ovaj projekat se realizuje uz podršku Ambasade Švajcarske na Kosovu i Britanske ambasade u Prištini, putem Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) na Kosovu, a sadržaj ove analize ne odražava nužno njihova gledišta.

---

²⁰ [Principi SRB \(vihar-ks.org\)](http://vihar-ks.org)

 [@dwpkosovo](#)

 [@dwpkosovo](#)

 [@dwpkosovo](#)

 [dwpkosovo](#)